

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 21 Juni 1896. N°. 965.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan den Uitgever J. A. WORMSER; Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Insendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties van 1 tot 6 regels 90 Cent; voor elke regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van afleveringen en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

XXXVIII.

Waarom weinige (dat is acht) zielen behouden werden door het water; waarvan het tegenbeeld, de doop, ons nu ook behoudt.
1 Petr. 3: 20b, 21a.

Zoo is dan de Zondvloed ongetwijfeld een oordeel geweest, maar nochtans ook, en minstens evenzeer een genadedaad, een betoon van *heil*, een gansch gewichtig stuk in geheel het bestel van Gods *gemeene gratie*. Reeds is er in het voorgaande op gewezen, hoe de heilige apostel Petrus, den Zondvloed met den heiligen Doop vergelijkende, in beide een daad Gods ter behoudenis ziet, en het water, zoo van den Zondvloed als van den Doop, kenteekent als een *water ter behoudenis*. Al ontkent hij niet, dat er ook een oordeel in den Zondvloed school, toch is dit voor hem feitelijk geen ander oordeel dan voor ons in den Doop schuilt. Wie toch in het water des Doops afdaalde, bekende daarmee zijn zonde en aanvaardde het oordeel des doods, dat uit dien hoofde, voor die zonde, over hem gaan moest. Wie gedoopt wordt, wordt *begraven*, en in dat begraven worden, ligt de volinding des doods, en die volinding van den dood is het oordeel. Op deze betekenis van den heiligen Doop wordt gemeenlijk minder gelet, maar de Schrift spreekt hier duidelijk, en ook de publieke taal der Gereformeerde kerken laat hier geen plaats voor twijfel. »Of gij niet bekent, dat onze kinderen in zonde ontvangen en geboren en daarom allerlei ellende, ja der verdoemenis zelve onderworpen zijn.« Gelijk in de dagen van den Zondvloed, de stroom der wateren de toen levenden bedolf en verzwolg, zoodat zij in dit watergraf begraven werden, zoo ook worden wij *begraven* in den Doop. Maar al moet aan deze oordeelende betekenis van den Zondvloed streng vastgehouden, en al zou het zijn nut hebben, zoo op die oordeelende zijde van den Doop meer nadruk werd gelegd, toch laat de heilige apostel Petrus in zijn bekende uitspraak over *Zondvloed en Doop*, die oordeelende betekenis glippen, om schier uitsluitend te wijzen op de *behoudende* strekking van beide, in den Doop door *particuliere* genade, in den Zondvloed door *gemeene* gratie.

Hij zegt er m. a. w. dit van: »In de dagen van Noach, toen de Arke was toebereid, en de Iankmoedigheid Gods niet door bekeering van het toen levend geslacht gevolgd was, zijn nochtans een klein aantal menschen behouden door het water, en in dit water van den Zondvloed lag als in een tegenbeeld afgeschaduwd een ander water, t. w. *het water van den heiligen Doop*, dat ons thans als middel ter behoudenis is geboden, gelijk toenmaals het water de Arke droeg en behouden op den Ararat liet neerkomen.« Op dat eigenaardig karakter van het water, om beide tegelijk te kunnen doen, én te smoren in den dood én te redden ten leven, vestige men daarom wel zijn aandacht. Deze eigenschap is aan alle water eigen. Bij schipbreuk is het hetzelfde water, dat uw mond in wil dringen om u te *dooden*, en dat aan uw arm een punt van weerstand biedt, om u *boven* te kunnen houden. Niets is daarom zoo geschikt, om ons in een beeld het karakter van de gemeene gratie uit te drukken, dat juist schier altijd daarin bestaat, dat deze genade in het oordeel inkomt en slechts een andere zijde van het oordeel vertoont. Schrikkelijk was het oordeel dat over ons menschelek geslacht ging, toen, op acht personen na, heel de bundel takken en twijgen, die aan onzen stam waren uitgeschoten, als met één houw werden afgesneden, om slechts die enkele rijksen over te laten; maar tegelijk lag in dit oordeel de zedelijke redding van ons geslacht. Ware de boosheid blijven voortgaan zich op zoo gruwelijke wijze te ontwikkelen, als dit vóór den Zondvloed het geval was geweest, dan zou het beter deel der menscheit, dat nu reeds op één gezin geslonken was, zeer spoedig geheel door de goddelooze meerderheid verzwoegen, en alle hooger, edeler toekomst voor ons menschelek geslacht afgesneden zijn. Na Noachs verscheiden stond het toch reeds Sem tegenover Cham, en Japheth halfslachtig tusschen beiden in. Wat zou het dan geweest zijn, indien de Zondvloed niet ware gekomen, en dus Cham heel de booze wereld achter zich had gehad, en Japheth jingels weer ware verleid? Het afsnijden van de goddelooze meerderheid, om een edeler ontwikkeling van ons geslacht mogelijk te maken, was alzoo metterdaad een daad van behoudenis. Mits men er nu maar op denkt, dat deze behoudenis niet uitsluitend daarin bestond, dat

Noach met zijn vrouw, en zijn drie zonen met hun vrouwen, er het leven afbrachten, maar veel eer hierin, dat door het sparen en redden van dat één gezin de *zedelijke behoudenis van heel ons geslacht* mogelijk was geworden.

Petrus zelf wijst op die hoogere betekenis door wat hij van den heiligen Doop zegt. Immers hij snijdt elk denkbeeld af, alsof men bij den Doop zich bepalen kon tot de *uitwendige werking*. Den Doop, zoo zegt hij, moet ge niet verstaan als een afwassen van de onreinheid die aan het lichaam kleefte. Het is wel zoo, dat wie des tijds in het badwater afdomd en geheel onderdook, 666 *lichamelijk* gereinigd werd. Maar dit is hier bijzaak. Het is hier middel, geen doel. Het eigenlijke doel ligt in de geestelijke strekking ervan, en die geestelijke strekking richt zich op de behoudenis van het *geestelijk leven*. Niet op een rein lichaam, maar op een *goede conscientie*. Dat en dat alleen is het wat ge van den Doop vraagt, of van den Doop verwacht. En dat de Doop u dat brengt, komt niet door het water zelf, maar door de kracht die van Christus uitgaat, dank zij zijn opstanding. Welnu, geheel op dezelfde manier gaat het nu ook bij den Zondvloed door. Ook hier toch is het wel zoo, dat de arke die op de wateren dreef in de eerste plaats *lichamelijk* redden, en Noach met de zijnen bij het leven behield. Maar toch, voor hem was dat niet de hoofdzak, niet het eigenlijke wit, dat tot doel strekte. Dat eigenlijke doel lag in de redding van het hooger goed der menscheit (in de behoudenis van Gods kerke, in het standhouden van de mogelijkheid dat de Christus zou geboren worden, en in het open blijven van den weg tot heiliger levensontwikkeling van ons menschelek geslacht. Voor het recht begrip der gemeene gratie is er dan ook bijna geen uitspraak der Heilige Schrift zoo gewichtig als dit woord van 1 Petr. 3: 18—22. Wie dit kernachtig, zij het ook eenigszins gewrongen woord, terdege verstaan heeft, doorziet het karakter der *gemeene gratie* volkomen.

Het recht om bij de »gemeene gratie« in letterlijken zin van *gratie*, d. i. van *genade* te spreken, treedt dan ook eerst bij den Zondvloed aan het licht. Ook na den val in het Paradijs werkte die gratie wel, maar ze bleef verscholen. We hooren *oordeelen*, en niets dan *oordeelen* uitspreken, en daarbenevens komt alleen de particuliere genade, die op Christus doelt, aan het woord. Om na den val de »gemeene gratie« te ontdekken, moesten we daarom achter het oordeel om zien, en vonden we die gratie in de feiten, in de beschikkingen, in de ordinaantien Gods, maar altoos uitsluitend van den kant des oordeels opgevat. Het was genade dat Eva bij het leven gespaard werd en moeder aller levenden zou worden, maar wat zij hoort en verneemt, zegt alleen dat ze met *smarte baren zal*. Juist dit echter wordt bij en na den Zondvloed anders. Hier toch is ook wel de taal des *oordeels*, maar even heelst wel van meet af de gedachte der behoudenis *uitgesproken*, en na den Zondvloed is het zelfs of het oordeel geheel in de schaduw treedt, en alleen de *gedachten van genade aan het woord komen*. Als Noach met de zijnen uit de arke is gegaan, verneemt ge niets dan taal ter bemoediging en ter geruststelling. Hiertoe nu bestond aanleiding. Het feit toch, dat heel de bestaande samenleving der menschen verzwolgen en verdwenen was, en dat Noach met zijn klein gezin daar plotseling eenzaam en verlaten op de uitgeleide aarde stond, die nog al de teekenen der verwoesting vertoonde, en die de lijken van menschen en vee in gansch groote menigte droeg, moet voor Noach en de zijnen zoo onvergankelijk aangrijpend en hartverscheurend zijn geweest, dat ge het u zoudt kunnen voorstellen, zoo krankzinnigheid aller deel ware geworden. Zouden ze dus den levensmoed en de levensenergie terugkrijgen, om na die ontzettende gebeurtenissen een *nieuw leven der menscheit* te beginnen, dan was het noodig, dat hun God hen in genade opzocht, en hun wankele schreden op den pijnlijken weg ondersteunde. Daaraan beantwoordt de verschijning des Heeren na den Zondvloed dan ook geheel. Schier enkel woorden van bemoediging en vertroosting komen aan het geredde menschelek geslacht toe, en de *gemeene gratie* werkt van deze ure af niet meer, gelijk ze reeds sinds eeuwen werkte, maar ze wordt thans ook uitgesproken, en als *gratie*, als *genade* geopenbaard.

Dit is natuurlijk geschied in eene *Verbondsluiting*.

Als God met zijn schepsel in een *Verbond* treedt, is zulks een daad van gunste, van neerbuijgende goedheid, van genade. Genade nu voor den zondaar, is zonder Ver-

bondsluiting zelfs ondenkbaar, eenvoudig wijl alle grondbetrekking, alle principiele betrekking tusschen God en menschen, zelve op het Verbond der werken berust, uit dien hoofde alle zonde het karakter van *Verbondbreuk* draagt, en deswege geen herstel van betrekking mogelijk is, zoo niet een ander verbond voor het geschieden en verbroken verbond in de plaats treedt. Het is op dezen grond, dat onze latere godgeleerden het Genadeverbond, hoewel het eerst bij Abraham vermeld staat, toch reeds van het Paradijs gedagteekend hebben. Particuliere genade zonder een Genadeverbond laat zich niet denken. En al is het, dat zelfs Calvijn nog pas bij Abrahams historie van het Genadeverbond gewag maakt, toch leert ook hij dat de kerke er geweest is van het Paradijs af, en natuurlijk een kerk zonder het Genadeverbond als fundament, leerde ook Calvijn niet. De nog altoos zoo diep betreunde Dr. Van den Bergh, heeft in zijn godgeleerd proefschrift, dan ook zeer terecht de meening weersproken, alsof het Genadeverbond, volgens Calvijn en de Calvinisten, eerst bij Abraham, incidenteel, tusschenbeide zou zijn getreden. Op dit punt zijn onze Gereformeerde denkers en uitleggers dan ook eenstemmig. Wat slechts betreurd kan worden is, dat zij, met een open oog voor de hooge betekenis en den vroegen oorsprong van het Genadeverbond, te uitsluitend op het Verbond van *saligmakende* genade hebben gelet, en te weinig aandacht schonken aan het Verbond van *gemeene* genade, dat nochtans in de Heilige Schrift zelfs het eerst genoemd wordt, breed optreedt nog eer het particuliere Genadeverbond klaarder uitkomt, en zelfs in duidelijke trekken in Noachs geschiedenis staat geteekend, door het particuliere Genadeverbond in de historie van Abraham.

Verbondsluiting is een daad van *viandschap*. Stond nu ons menschelek geslacht, in zijn door de zonde verdorvene natuur, *viandelijk* tegen God over, dan springt het in het oog, hoe de sluiting van het Verbond na den Zondvloed, een niet rekenen met die vijandschap is, een doen alsof de mensch vriend in plaats van vijand ware, een zich met den mensch verbinden tegen een derde, d. i. tegen den Boze en het verderf dat hij over ons geslacht en onze wereld had gebracht en nog steeds bezig is te brengen. Houd u toch aan de eenvoudige, oorspronkelijke beteekenis der woorden, en laat een term als die van *Verbond*, toch niet, zoodra hij in de Heilige Schrift voorkomt, een klank zonder zin voor u worden. Als Duitschland met Oostenrijk en Italië een *verbond* sluit, dan verstaat een ieder wat dit beteekent, en begrijpt men dat zulk een verbond ten doel heeft, om het gevaar dat van den kant van Frankrijk of Rusland dreigen mocht af te wenden. Dit nu is altoos de zin en betekenis van een verbond. Men verbindt zich saam, om gevaren, die dreigen, af te wenden, teneinde een derde onheilspellende macht te weerstaan, en treedt om dit doel te bereiken in nauwe betrekking. Zien we dus na den Zondvloed God den Heere met den mensch in verbond treden, dan moet dit denkbeeld van *verbond* ook hier in gelijken zin worden opgevat, en wordt ons te verstaan gegeven, dat de mensch in gevaar verkeerde, dat dit gevaar dreigde van een kant die ook aan God vijandig is, en dat God nu met den mensch een verbond aangaat tegen de booze macht van Satan en Dood, van wie dat gevaar dreigt te komen. Zelfs moet ge niet den mislag begaan, om u dit verbond voor te stellen, als doeleinde alleen op onze redding. Door Satan werd volstrekt niet alleen ons heil, maar evenzoo de eere Gods bedreigd. Door ons menschelek geslacht naar zijn beeld te scheppen, had God zelf nu eenmaal de eere zijns naams aan de gaafheid van ons geslacht verbonden. Ons geslacht kon niet ondergaan in zonde en dood, zonder dat Gods eere hierbij leed. Als we ons een oogenblik op menscheleke wijze mogen uitdrukken, zouden we daarom wel willen zeggen, dat niet alleen de mensch, maar ook God belang had bij het niet afsnijden van de toekomstige ontwikkeling van ons geslacht. Dat belang van Gods eere kon niet tegenover Satan verdedigd worden dan door den mensch. En zoo strekt het Verbond dat God met den mensch sluit, metterdaad, om het tweeledig belang, enerzijds van de eere Gods en anderzijds van de redding van ons geslacht, tegenover Satan veilig te stellen. God verbindt zich daartoe aan ons geslacht, en Hij verbindt daartoe ons geslacht aan zich. Niet natuurlijk alsof de mensch zijnerzijds ook maar iets Gode kon toebrengen, maar juist opdat hij voor de eere Gods van betekenis zou zijn, verwerkte de Heere hem door zijn genade en schonk hem door ge-

nade de wapenen, om voor zijn eere te strijden. Feitelijk is de eere van Gods naam dan ook door de wolke der getuigen tegenover Satan gehandhaafd en verdedigd, ook al spreekt het vanzelf dat God hiertoe zijn getuigen bekwamen moest.

God vat alzoo in het Noachitisch Verbond heel ons geslacht en met ons geslacht heel deze aarde, geheel de natuur saam, om uit datzelfde wat Satan zich als een instrument tegen God had verkoren, nu als een instrument voor zich te bereiden en tegen Satan te keeren. De zonde is daarom niet weggenomen, en de natuur des menschen blijft van zich zelve voor als na verdorven, en de werking van zonde en dood gaat rusteloos door, maar de opkomende, stuitende, verschuivende en uitstellende genade, die van het Paradijs af reeds gewerkt en ons geslacht in stand had gehouden, treedt nu voor aller oog, in den vorm van een Verbondsluiting aan het licht. Van dit oogenblik af *werkt* daarom de gemeene genade niet alleen, maar wordt ze ook *geproclameerd*, en de regenboog staat in de wolken, om zoo dikwijls het licht der zon met de wolke van regendruppelen worstelt, te toonen, hoe het licht niet alleen door de wolken heen breekt, maar zelfs die wolke aan zich dienstbaar maakt, om een eerst schuilend schoon te doen uitkomen. Gelijk het Verbond dan ook de vorm is waarin de *gemeene gratie* optreedt, zoo is de regenboog haar heilig symbool. Denkt ge u toch den regen, vooral gelijk hij in het oosten, maanden achtereen valt, als het verdonkerende element, dan ziet ge in den regenboog, hoe de zon wel niet den regen verdrijft, maar den regen onder het nederdalen zich ten instrumente kiest, om er haar glansen op af te stralen, en ze in rijker schoon als het reine licht vertoont, naar 's menschen oog te doen uitgaan. En juist ditzelfde is nu immers het wezen der *gemeene gratie*. De werking van zonde en dood worstelt tegen het licht in. En u heft God die werking van zonde en dood niet op; veel eer gaan zijn oordeelen door; maar in die oordeelen zelf openbaart zich zijn *gemeene gratie*. Werken dood en zonde niet meer, dan kon er geen stuitende macht tegen inwerken. Maar juist om hun rusteloos doorwerken, werkt even rusteloos de *gemeene gratie* er reddend tegen in.

Geheel de voorstelling, die onder Roomschen invloed veld won, alsof het menschelek leven en de wereld buiten de kerk buiten alle Verbondsgenade stond, en alsof eerst door de geluistuerde kerk zeker heilig beslag op ons menschelek leven kon gelegd worden, moet uit dien hoofde verworpen worden. Zeer zeker, de wereld ligt in het booze, en heel de wereld is voor God verdoemelijk, maar dit heeft het stellige feit niet op, dat God met dit ons zondig geslacht en met die verdorven wereld, ook afgezien van de persoonlijke zaligend der individuen, ten dage van den Zondvloed een verbond in Noachs persoon heeft aangegaan, en dat dit verbond met Noach was en blijft een *Verbond der genade*. Niet eerst door de kerk ontstaat alzoo een reddende betrekking tusschen God en de wereld; maar omgekeerd heeft God die wereld met heel ons geslacht, en zelfs met alle levend gedierte, reeds ten dage van den Zondvloed in genade aangenomen, opdat ons geslacht op deze wereld een erve zou kunnen aanbieden aan de kerke Gods. Dat er in de particuliere genade, en dus ook in het optreden der kerk, tevens een element ligt waardoor de *gemeene gratie* versterkt wordt, is onloochenbaar. De eenvoudige vergelijking van landen als Engeland en de Vereenigde Staten met Borneo of Nieuw-Guinea, verheffen dit boven allen twijfel. Waar de kerk van Christus beslag op de geesten legt, en de publieke opinie beheerscht, is dit voor de ontwikkeling van de *gemeene gratie* alleszins bevorderlijk. Maar deswege mag niemand de orde der dingen omkeeren. Het Verbond met Noach is niet met de kerk, maar met ons menschelek geslacht en met de natuurlijke wereld gesloten, en dit Verbond blijft zijn werking oefenen ook in landen en bij volken waar de kerk van Christus nog zelfs niet gekend is.

Dat deze Verbondsluiting met Noach, en dit proclameeren van de *gemeene gratie* in den regenboog, tevens gepaard ging met aanvankelijke wijziging in den feitelijken levensstand van het toenmalig geslacht, is in het begin van deze studie breedvoerig aangeetoond. Naar die uiteenzetting wordt hier alzoo teruggewezen, onder de korte herinnering dat *drivende* verhouding tot stand kwam. Ten eerste, de gedaante van deze aarde onderging aanmerkelijke wijziging door en onder den Vloed, en werd eerst na den Zondvloed in hoofdzak wat ze

thans is. Ten tweede, de mensch onderging een wijziging in zijn fysieke kracht, blijkens het feit, dat zijn levensduur na den Zondvloed terstond sterk afnam, en al spoedig de lengte bereikte, die nu nog vaak bereikt wordt. En in de derde plaats maakt de zedelijke verwildering van vóór den Zondvloed plaats voor meerder ernst in de opvatting van het leven. Cham blijft een schadelijk element, maar overigens heerscht in het menschelek geslacht, dat nu vernieuwd was, een hoogere levensstroom. Japheth slingert nog wel tusschen goed en kwaad door, maar toch, als het er op aankomt, kiest hij voor Sem en tegen Cham partij. In hoofdzak brengt de periode na Noach dus een herhaling van hetgeen we in het Paradijs na den val vonden. Ook daar toch werkte de *gemeene gratie* ten eerste op de natuur, ten tweede op 's menschen lichamelijke, en in de derde plaats op zijn geestelijk leven. De Zondvloed sluit alzoo af het tijdperk, waarin een *zwakkere* doorwerking der *gemeene gratie* het verdere van het kwaad juist op het schriklijkst had doen uitkomen, en opent alsnu een geheel andere periode, waarin de *gemeene gratie*, zich sterker en machtiger ontplooiend, wel de verwildering van allerlei groepen in de menscheit niet afsnijdt, maar toch de edeler ontwikkeling van wat in ons menschelek geslacht school en op *natuurlijk* en op *geestelijk* gebied, Gode tot prijs, mogelijk maakte. Niet alsof de *gemeene gratie* van dat oogenblik af, tot nu toe, bleef, wat ze ten dage van den Zondvloed was. Integendeel, gelijk ons blikken zal, ligt in de spraakverwarring bij Babel, en zooveel meer nog allerlei nieuw element, waardoor de werking der *gemeene gratie* gewijzigd werd. Maar én die spraakverwarring bij Babel, én de roeping van Abraham, én de keer die met Jezus' komst op aarde tot stand kwam, niet enkel op kerkelijk gebied, maar ook in de *gemeene gratie*, wijagt wel de werking ervan, maar verandert niet ten derden male het *terrein* waarop de *gemeene gratie* werkte. De andere, de lichamelijke gesteldheid van den mensch, en zijn geestelijke dispositie zijn twee malen gewijzigd, ten eerste onmiddellijk na den Val, en ten tweede male door en na den Zondvloed, maar sinds die ure zijn alle deze dingen in hoofdzak gebleven zooals ze bij den Zondvloed geworden zijn. In de aardkorst hebben nog wel verschuivingen en wijzigingen plaats gehad, maar niet de *geheele gedaante des aardrijks* is op nieuw veranderd. Lichamelijke is ons geslacht wel beurtelings sterker en zwakker geworden, maar in hoofdzak is zijn levensduur binnen de eeuw besloten gebleven. En ook de geestelijke dispositie bij menschen moge, naar tijden en streken, verschillen hebben, maar toch ontwaren we heel de historie door, bij Assyriërs en Perzen, bij Egyptenaren en Phoeniciërs, bij Grieken en Romeinen, menschen van gelijke bewegingen en gelijke aspiraties als we nu nog onder ons vinden. En zoo mag gezegd, dat ons menschelek geslacht langs twee trappen van *gemeene gratie* is opgeklimmen tot het *niveau*, waarop het thans nog leeft, en leven zal tot aan de wederkomst des Heeren. Er ligt in den Zondvloed een oordeel, maar er is ook in den Zondvloed opstanding van ons menschelek geslacht.

„Droegrijpe brucht voor den zomer.“

En de afvallende bloem zijns heerlijkden sierraads, die op het hoofd der roer vette vallei is, zal zijn gelijk een vroegrijke vrucht voor den zomer, welke, wanneer ze iemand niet, terwijl zij nog in zijn hand is, slokt hij ze op.
Jesaja 28: 4.

Wel beschouwd, kent de Schrift slechts twee jaargetijden: zomer en winter.

Dat hoort ge in de Godspraak na den Zondvloed: »Voortaan, alle de dagen der aarde, zullen konde en hitte, zomer en winter niet ophouden.« En noch van de lente, noch van den herfst beklust ge den klank.

Evenzoo heet het in Psalm 74: 17, met verwijzing van lente en herfst: »Zomer en winter heeft Gij geformeerd.«

En in het gesicht van Zacharia (14: 8) wordt gezegd, dat er »levende wateren uit Jeruzalem zullen vlieten, en dat deze wateren des zomers en des winters zullen zijn.

Lente en herfst zijn overgangen, ze vormen geen tegenstellingen. Er is koude of hitte, er is leven of dood, er is licht of donkerheid, en al wat daartusschen ligt, moge in graad verschillen, maar is geen derde nieuw iets.

Als Jezus dan ook zegt: »Leer van den vijgboom deze gelijkenis. Indien nu zijn tak weder wordt en zijn blad uitspruit, zoo zal de zomer naby zijn,« en ge uit Matth. 21: 19 merkt,

hoe reeds *voor Paschen* de vijgeboom in het blad stond, is het duidelijk dat het nabijzij van den zomer" een wat bij ons de lente heet, bedoelt.

Dat nu deze tegenstelling tusschen den zomer en den winter geheel uit den vloek zou zijn, en ons uitsluitend om der zonde wil zou overkomen, is moeilijk aan te nemen.

Zeer stellig werkt de vloek in de *huidstorsige* koude van de strenge vorst, en evenzoo in de adem belemmerende zwelheid van *overmatige* hitte.

Te strenge vorst doodt den mensch des winters, evenals de sonnestek bij te felle zomerhitte, en de dood is altoos uit den vloek.

Er is alzoo alle grond om aan te nemen, dat de vloek de tegenstelling tusschen zomer en winter *verschepst* heeft; maar daaruit volgt nog volstrekt niet, dat die tegenstelling uit den vloek is ontstaan.

Reeds bij de schepping, nog eer de zonde intrad, stuit ge op die tegenstelling tusschen dag en nacht, tusschen licht en duisternis, en het springt in het oog, hoe de tegenstelling tusschen koude en hitte, en zoo ook tusschen zomer en winter hiermede op één lijn ligt.

De nacht koelt af, de dag brengt zachter dampkring.

En zoo mogen we dan aannemen, dat de tegenstelling tusschen den zomer en den winter, d. i. tusschen twee tijdperken in den jaarloop, waarin de ene maal de koude heerscht, en de andere maal de warmte overheerscht, is tot de ordinantien der schepping behoort.

De zomer druipt van natuurweelde, maar ook de winter spreidt een eigen luister ten toon, en in deze beide verheerlijkt God zijn majesteit.

Trekt ge dan ook van den winter het aenep af van den wind, en het verstijven der natuur in te strenge koude, dan heeft de winter een geheel eigen schoon en een door niets te vervangen aantrekkelijkheid. Ook nu nog komen er winterdagen voor, zoo matig in koude, en toch met zoo hooge, heldere lichten, dat ze in het schoon van hun soort door niets te overtreffen zijn.

Nu te stellen, dat dit winterschoon eeuwig zou gescholen hebben, indien de mensch niet gevallen ware, doet te kort aan de glorie van Gods werk.

Dat er in den winter gelijk hij nu is, evenals in den zomer, gelijk hij nu vaak allen band van menscheijke verkracht los maakt, een gevolg der zonde nawaert, is duidelijk; en ook blijkt uit de Openbaringen, waarin de Boom des levens twaalf maanden achteren bloeit en vrucht geeft, dat in den staat der heerlijkheid ook deze tegenstelling, evenals die van nacht en dag, van licht en donkerheid wegvalt; maar dit heft het feit niet op, dat in deze voorloopige beëindiging, en de zomer en de winter geformeerd is, om een sprake van Gods majesteit te geven; en het is die sprake, die ook nu nog, onder alle volk en aan alle oord, niet alleen van den winter, maar ook van den zomer met een eigen taal uitgaat.

Die taal van den zomer nu is de taal van glans en gloed, van levensvolheid en van bruisende weelde.

De nachten zijn kort, en zelfs in die kortheid minder donker. De dag is lang begonnen eer ge uw legerste verlaat, en reikt bijna tot de ure, dat ge u nederslegt.

Het kunstlicht wordt bijna niet aangestoken, en het kunstuur, voor het bereiden van spijis onmisbaar, wordt hoe eer hoe beter gedomd.

Daarvoor wordt er in den zomer zooveel minder geleden. Het deel van den arme, in den winter vaak zoo bang en hard, is in den zomer veel lieffelijker. De menscheijke behoefte krimpt dan in. De spijis is overvloediger. Zelfs niet alle vrucht en oof gaat de woning van den arme voorbij. En ook zijn schamele woning sluit hem niet meer op. De vensters worden opengegooid. En in stegen en straten loopt men uit en vleit men zich neder, om van het vrijer leven te genieten.

Ook de ellende van de ziekenkamer neemt met het komen van den zomer af.

De borstkranke, die den zomer haalde, leeft weer op in het gevoel van gered te zijn. En zoo geen geene epidemie uitbreekt, worden de ziekenhuizen ontvolkt.

Alle lijden der zuchtende menscheid kan ook de zomer wel niet verdrijven, maar toch brengt de zomer tempering en verzachting van leed.

Ook waar van een genieten, een volop genieten van den zomer geen sprake is, maakt het warme, zoeler jaargetijde toch schier elks levenslot draaglijker.

Ook heeft de zomer dit wondergoede, dat hij ons weer went aan het leven in en met de natuur.

Door nood gedrongen, is ons leven in onze woningen veelal een gekunsteld, en in zoo menig opzicht een onnatuurlijk leven. Te eng omloten. Te zeer opgehoofd. Te zeer afgescheiden van Gods rijke schepping.

Maar is de zomer weer gekomen, dan lukt de natuur ons weer naar buiten. De volle indruk van Gods heerlijke schepping dringt weer op ons aan. De natuur drukt ons weer aan haar hart en doet ons weldadig aan door haar zachte omarming.

We worden weer als kinderen, die genieten in wat God te genieten geeft.

En dat weer meeleven met de natuur verjongt de lichaamskracht, verrijkt het bloed, en ontlast ons hart voor reiner gewaarwordingen. Zelfs pleegt de woeling en worsteling der geesten in de zomermaanden te rusten, als weigerde men het genot te storen, dat God ons in de zomerweelde gunt.

Zelfs de scholen sluiten wekenlang. De volkejeugd heeft vrij af. Ouders en kinderen, broeders en zusters leven weer den lieven vollen dag samen.

Zelfs de zwaarmoedige voert aanvallen van blijgeestigheid over zich komen. En het eind van alle ding is dat er gelukrijke wordt geleefd.

En wel dreunt keer op keer de donder van den hooge, en schiet de bliksem door het werk, als om den mensch aan zijn God indachtig te maken, en te midden van zooveel weelde zijn God niet te doen vergeten, maar zelfs dat onweder laat een zegen achter, en als de lucht weer helder wordt, en de zon weer doorbreekt, wordt er voller nog dan eerst, door al wat adem heeft, genoten.

Toch is de oogst er nog niet. De oogst valt in de herfstdagen. Althans de oogst van de fijne vrucht. En zoo draagt alles samen het karakter van voorbereiding voor den oogst die eerst daarna komt.

In de weelde van den zomer gaat het werk Gods, dat op de vrucht doelt, rusteloos door. Er is glans, er is rijkdom en pracht, er is geur en keur van bloesem en van bloemen, maar in dit alles doelt het leven der natuur op een nog hooger iets.

De weelde van den zomer is niet enkel om die weelde, maar vindt haar volleiding eerst als straks de volle oogst wordt binnengehaald.

En hierin ligt het vermaan tot ernst.

Ook in ons menscheijk leven mag veel schoons zijn, en ons veel te genieten worden gegund, maar in dat schoone en in die weelde mag ons leven niet opgaan.

Ook het schoonste en rijkste leven is waardeloos, als er ten slotte niets anders uitblijft dan blad.

Straks komt de hemelsche Landman om ook bij ons de vrucht te zoeken.

En we hem, aan wiens takken, in de ure als zijn leven wordt afgesneden, de vrucht, de welgerijpte vrucht voor de schure des hemels wordt gemist.

Ja, er is meer.

Ook al wordt de zomer eerst in den herfst-oogst volheid, zegt spreekt de Schrift geduldig over een «somervrucht», en van «vroegrijpe vrucht in den zomer».

Zoo is het Gods bestel in de natuur, dat er ook reeds in den zomer zelve vrucht te plukken is, en zoo ook is zijn bestel over uw eigen leven, dat reeds in den zomer van uw leven de vrucht niet ontbreken zou.

Nu is de lente van uw leven uw jeugd, en de herfst doet aan uw ouden dag denken, maar de zomer van uw leven zijn de jaren van uw volle mannelijke kracht.

En daarom komt ook tot u de eisch, dat die jaren van uw mannelijke kracht niet alleen staan door harmonie van karakter, en rijk door ontplooiing van de door God u geschenken talenten zullen zijn, maar dat ze ook die gewenschte somervrucht zullen afwerpen, voor uw omgeving, voor uzelf, maar bovenal voor de eere van uw God.

Er moet in den zomer van uw leven iets rijpen voor den grooten oogst, als de engelen Gods den sikkel in het koren zullen slaan; maar er moet ook reeds nu een vrucht *gerijpt* zijn, een somervrucht die reeds op aarde geplukt kan worden, een vrucht van God ontvangen en daarom in stille nederigheid op zijn altaar nedergelegd.

En als nu de jaren hun loop vervolgen, en telkens de zomer na de lente ook tot u komt, dan komt die nieuwe zomer ook tot u telkens met de oude vraag: of ge eindelijk toch wijs zult worden, om niet enkel met blad en bloesem te pronken, maar ook bedacht te zijn op de vrucht van uw leven, die rijpen moet tot Gods eere.

Amsterdam, 19 Juni 1896.

Met twee maten?

Door een drietal bladen is de opmerking gemaakt, dat wij in zake de Enquête van Seipost en het Bedumsche Bezwaarschrift met twee maten zouden meten.

Het feit is, dat zij die dit voorwenden, zelve wege met «valsche weegsteden» en de ware toedracht der zaken verkeerd voorstellen.

Wat toch zijn de feiten?

Voorerst is reeds sinds anderhalf jaar openlijk in ons blad een Bezwaarschrift als nu inkwam, eer uitgelokt, dan tegengehouden.

Van meet af, zoodra er sprake van kwam, hebben wij niet alleen het recht, maar c. q. zelfs den plicht, om zulke bezwaren aanhangig te maken, niet zonder zekere warmte bepleit.

Toen dan ook zulk een Bezwaarschrift verscheen, is er onzerzijds niet één enkel woord bedenking geopperd tegen «gemis aan teederheid voor God» en zooveel meer, als men aan de heeren Langhout c. s. in zake de Enquête dorst verwijten, noch ook een enkele poging aangewend, om de klagers over hun optreden hard te vallen.

Op hun tweede schrijven, ja, daar veroorloofden we ons een eenigszins scherpe kritiek op. Maar dit maakte het Bezwaarschrift niet. Van ons te vergen, dat wij een manifest tegen ons, waarin niet, gelijk vaste regel is, de Redacteur, maar het publiek wordt toegesproken, in onze eigen kolommen zouden opnemen, om «Mijnheer» als «onbeleid» op de kaak te stellen — ja, dat liep al te mal. Dat overschreed alle grenzen van het betamelijke.

Dat mochten en moesten we hekelen; maar dat heeft met het meten met twee maten dan ook niets hoegenaamd uitstaande.

Dat «meten met twee maten» wordt uitsluitend daarin gezocht, dat wij aan de Ouderlingen en Diakenen der kerk van Bedum de bekwaamheid betwist hebben om een werk als de Enquête, te lezen, te verstaan en te beoordeelen, onderwijl wij voor de leden der Enquête-commissie het recht gehandhaafd hebben, om over de betekenis van Art. 2 der Statuten, in verband met uitslatingen van Prof. De Savornin Lohman te adviseeren.

Dit noemt men «meten met twee maten», alsof men zeggen wil: Betwist gij aan de Ouderlingen en Diakenen van Bedum het recht om over de Enquête te oordeelen, dan moest ge ook tegenover de Enquête-commissie hebben gestaan.

Nu ge daarentegen het recht tot oordeelen voor de Enquête-commissie gehandhaafd hebt, miste ge ook het recht, om aan de Ouderlingen en Diakenen van Bedum bevoegdheid tot beoordeeling der Enquête te ontzeggen.

Ware dit nu enkel uitgesproken door onkundigen, die het *hemelbreed verschil* tusschen beide gevallen niet kunnen inzien, dan zouden we hiertoe het zwijgen doen.

Maar dit is niet het geval.

Die griet is ook uitgesproken door een man die beter kon weten.

En daarom alleen komen we op de zaak terug.

Staan de gevallen gelijk? Ziedaar de vraag waarop alles hier aankomt.

En dan beginnen we met de herinnering, dat de bekwaamheid tot oordeelen in deze niet betwist is voor zooveel het de stukken der belijdenis of de verklaring der Heilige Schrift betrof, maar dat we, de bevoegdheid van Bedums Ouderlingen en Diakenen, op deze punten volmondig erkennende, uitsluitend bezwaar opperden tegen hun pretentie

als konden zij de Enquête lezen en beoordeelen.

De vergelijking zou derhalve, wat de stoffe aangaat, dan alleen opgaan, indien in zake de Enquête niet alleen sprake ware geweest van de Statuten der Vereeniging en zekere uitslatingen in verband hiermede van Prof. Lohman, maar indien ook in kwestie ware gekomen een wetenschappelijke arbeid van den heer Lohman, die wat geaardheid en natuur betrof, met de Enquête op één lijn stond.

Nu is de aard en natuur van zulk een Enquête, dat zij niet alleen een zuiver wetenschappelijk en geleerd werk is, maar dat zij onder allen wetenschappelijken en geleerden arbeid de hoogste inspanning van het denken, de meeste voorbereiding en de uitgebreidste kennis van heel het vak eischt.

Leest men nu wat de klagers tegen Seipost inbrachten, en wat de Enquête-commissie ten beste gaf, dan blijkt hieruit, dat er noch in die klacht noch in dat Rapport van zoodanig werk van Prof. Lohman ook maar met één woord sprake is.

De klacht op Seipost rustte uitsluitend op wat Prof. Lohman gesproken of geschreven had in redevoeringen of artikelen, die bestemd waren voor het *groot publiek*, en niet op één enkel, in engen zin, wetenschappelijk werk, laat staan over eenig werk van hoogere orde op wetenschappelijk terrein.

Zelfs kon dit niet, daar zoodanig werk, uitgenomen ten deele het zeer oude *Gezag en Vrijheid*, niet van 'heeren Lohmans hand verscheen.

Maar hiermede is de zaak dan ook afgedaan en uitgemaakt.

Waar ons bezwaar alleen gold een zoodanig wetenschappelijk werk van hooger orde, en dit bij de Enquête ganschelijk niet in het spel was, kan er geen sprake van zijn, dat wij, door aan de Ouderlingen en Diakenen van Bedum de bekwaamheid tot beoordeeling van zulk een werk te betwisten, in strijd zouden geraakt zijn met ons oordeel over de Enquête, waarbij het ganschelijk zulk een werk niet gold.

We heroepen ons hier dan ook vrijelijk op het oordeel van elk deskundige, en we tartten dien dan ook, om ons één enkel getuigenis van een deskundige, binnen of buiten onzen kring, voor te leggen, ten bewijze, dat de Ouderlingen en Diakenen van Bedum in staat waren, zulk een werk te lezen, te verstaan, en er de strekking van te beoordeelen.

We konden hier nog veel meer aan toevoegen. We konden er op wijzen, dat in de Commissie van Enquête onderscheidene gestudeerde mannen zitting hebben, die men wat algemeene ontwikkeling betreft, niet op één lijn kan stellen met de Ouderlingen en Diakenen van een kerk ten plattelande.

We konden er op wijzen, dat gelijke opmerking geldt voor velen van hen die de klacht indienden.

Er kon op gewezen worden, dat de klagers zich over niet één punt uitlieten, waarover zij als leden der Vereeniging niet oordeelen konden en mochten.

Doch dit alles laten we ter zijde.

Het principieel verschil ligt in het feit, dat wij protesteerden tegen de beoordeeling van een hoog-wetenschappelijk werk door personen, die zelfs niet in staat zijn het te lezen en ook maar eenigszins te verstaan, terwijl bij de Enquête van zoodanig werk ganschelijk geen sprake was.

Door dit principieel verschil te verwijzen, hebben zij, die ons een *meten met twee maten* verweten, zich zelve schuldig gemaakt aan het wege met *valsche weegsteden*.

Proeve van hun eerlijkheid zal het dan ook zijn, of ze, na hierop gewezen te zijn, al dan niet hun verwijt terugnemen.

Onthouding.

XVI.

Is de toestand eenmaal van dien aard geworden, dat de Overheid in het drankmisbruik een zoodanige nationale vergiftiging heeft te constateeren, dat de lichaamselijke en geestelijke toekomst des volks, en daarmee de geheele toekomstige nationale ontwikkeling met ondergang bedreigd wordt, dan is naar ons oordeel de Overheid, desverreicht, bevoegd, om tot de strengste maatregelen, zoover zij kans ziet die uit te voeren, over te gaan.

We nemen dit zoo streng, dat volstrekt verbod van bereiding of verkoop van sterken drank o. i. desverreicht niet noodwendig zou zijn uitgesloten.

Waar zich soortgelijke landsgevaaren ontwikkelen, geldt het *Salus republicae summa lex esto*, d. w. z. Het levensbehoud van de natie geldt als hoogste wet.

Wat men wel geformuleerd heeft in de leuze: «*Sluit Schiedam*», zou uit dien hoofde volstrekt niet onder alle omstandigheden door ons veroordeeld worden. Integendeel, we kunnen ons toestanden denken, dat zulk een maatregel in ons oog, *plichtmatig* en *gehoed* zou zijn.

Nog geldt als regel, dat de overgrote meerderheid der bevolking zooged als nooit sterken drank op de lippen neemt.

De bevolking onder de 15 jaar doet er niet noemenswaard aan mede, en ook van de overgrote meerderheid der vrouwelijke bevolking mag voor stellig drie vijfden gezegd, dat ze zooged als nooit sterken drank drinkt.

Of toch al op een feestdag, of bij een huiselijke plechtigheid, in gezinnen waar men geen wijn betalen kan, sterke drank wordt gebruikt, is dat daarom nog volstrekt geen *dagelijks*, geen *gewoon* gebruik.

En ook onder de volwassen manlijke bevolking is nog een zeer breede schare, die, ook zonder bij de Afschaffers te zijn aangesloten, toch zooged als nooit spirituala neemt.

Het ontzettende gebruik van sterken drank komt daarom ten laste van hoogstens één vierde van de bevolking, en juist dit maakt voor dit één vierde het misbruik zoo grof, zoo ruw, zoo onmenscheijk.

Is het toch niet wel tegen te spreken, dat er 'sjaars een 80 miljoen aan sterken drank ten onzent betaald wordt, dan blijft er, al zondert men hiervan 20 miljoen af voor wat ge geen misbruik kunt heeten, toch nog 60 miljoen voor dat één vierde der bevolking over, wat neerkomt op ruim f 52 per jaar, per hoofd. Dit vertegenwoordigt f 1 per week. Maar die f 1 per week staat gelijk met dertig glazen sterken drank, zoodat men tot een verbruik van vier borrels per dag komt.

Rekent men nu, dat van dit één vierde der natie een zeer groot deel niet meer dan twee borrels per dag gebruikt, dan klimt voor het overige deel het cijfer op zes, zeven en acht borrels per dag, en hiermede is men dan volop in de ware drankzucht.

De vraag wanneer de Overheid tusschen beide moet treden, hangt af van die andere, of in den boezem der maatschappij al dan niet nog de noodige zedelijke kracht aanwezig blijkt te zijn, om den voortgang van het kwaad te stuiten.

Het geldt hier het al of niet doorzwikken van een balans.

Eenerzijds wordt er pressie op de natie uitgeoefend door het alcoholisme, en anderzijds reageeren hiertegen zedelijke factoren van allerlei aard.

Hieruit ontstaat een worsteling.

Deze worsteling wordt met niet altijd gelijke kansen voortgezet.

De eenmaal zit men dat het alcoholisme terrein verliest, de andere maal dat het terrein wint.

Blijkt nu uit de statistieke gegevens, dat de zedelijke factoren nog sterk genoeg zijn, om den voortgang van het kwaad te stuiten, dan doet de Overheid beter, zoo zij er zich buiten houdt.

Wordt toch een kwaad door zedelijke weerkracht overwonnen, dan is de triomf veel rijker in goede gevolgen.

Bleek daarentegen, dat de zedelijke factoren de worsteling niet konden volhouden, maar verloren in kracht, en dat dientengevolge het kwaad voortwoerde, doorgaande aan terrein won, en steeds breeder volkskring vergiftigde, dan zou o. i. het oogenblik voor de Overheid gekomen zijn, om op te treden, en zou zij dit zelfs niet te lang mogen uitstellen.

Immers wetten van dien aard zouden niet kunnen tot stand komen, dan door medewerking van de Staten-Generaal, en die medewerking zou falen, bijaldien het alcoholisme breede kringen wist te bewerken, die tegen elke inwerking van het drankgebruik in verzet kwamen.

Laat de Overheid het kwaad zoover gaan, dat zij geen meerderheid in de Staten-Generaal voor een afdoende maatregel meer vinden kan, dan ware de nationale zaak verloren, en het kwaad niet meer te stuiten.

Zij heeft dus het oogenblik voor haar optreden met juistheid te kiezen, en wordt daarbij bepaald door twee gegevens. Eenerzijds door de vraag, of de zedelijke factoren den strijd nog kunnen volhouden. Zoolang toch mag zij niet handelen. En anderzijds door de vraag, of zij nog kans ziet om de medewerking der Staten-Generaal te verkrijgen. Want bleek dit niet meer mogelijk, zoo kwam zij te laat, en zou achter het net vijschen.

Tot welken maatregel, de Overheid c. q., zou moeten overgaan, behoeft hier niet uitvoerig besproken te worden.

Men kan het systeem van *local option* volgen, d. w. z. bepalen, dat voor elke stad of dorp bij meerderheid van stemmen zal worden uitgemaakt, of de verkoop van sterken drank er geoorloofd zal zijn. Een stelsel waar veel voor is te zeggen, maar dat tegen zich heeft, dat het niet baat, als in het dorp naast het uwe de kroeg wel open staat. Tegen een kleine wandeling zien de dronkards niet op.

Men kan het stelsel van *regie* volgen. Dit bestaat hierin, dat de Overheid de fabricage en verkoop van sterken drank aan zich trekt. In verband hiermede den verkoopijdt beperkt. In elke stad en in elk dorp slechts zeer weinig gelegenheid tot verkoop open. Alle gelegenheid tot het zetten van gelagen door de inrichting der lokalen afsnijdt. En aan niemand meer verkoop dan een zekere hoeveelheid in het etmaal.

Men kan de zaak medisch regelen. Den drankverkoop in de apotheek onder dak brengen, en alleen voorloven op medisch advies in medisch aangewezen hoeveelheid.

Men kan ook *allen* verkoop verbieden. De keuze tusschen deze verschillende stelsels wordt bepaald door de volkszeden, door de weerkracht van de regering, door de erghheid van het kwaad.

Maar wanneer men zou meenen te moeten ingrijpen, en welk stelsel men ook achtte te moeten toepassen, zeer stellig moet, zoodra er een nationale vergiftiging wordt geconstateerd, met den *plicht der Overheid* gerekend worden.

Gewenschte verandering.

Uit het Jaarverslag van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs of Gereformeerden grondslag blijkt, dat heeren Directeuren bedacht zijn op een kleine wijziging in de regeling van het recht van Enquête.

Zij stellen namelijk voor, dat voortaan voortkomen zal worden, wat op Seipost iets men gewenscht is in het geding, t. w. het plotseling op de vergadering zelve inbrengen van een verzoek tot instelling van een Commissie van Enquête.

Hun komt voor, dat het raadzaam is, zulk een verzoek eenigen tijd van te voren bij heeren Directeuren te doen inzenden.

Dan weten heeren Directeuren wat er komende is, en ook degene, wien het aangaat, kan er vooruit van verwittigd worden.

Dit denkbeeld juichen we toe.

Kalme en rustig beleid is bij zulke ontwikkelingen ten zeerste gewenscht en voorkomt stellig menig woord, dat anders allicht onder de pressie van het oogenblik aan het geprikkeld gemoed ontsnapt.

Zoo deelen heeren Directeuren nu volledig mede wat de heer Lohman op de vergadering van Seipost ten laste van Dr. Kuypersprak, en dat we volledigheidshalve aan onze lezers in extenso mededeelen.

Het luidt aldus:

Nu ik openlijk onder verdenking gesteld ben zonder dat ik mij daarop kan verdedigen, zal ik geen deel nemen aan het debat over mijn persoon. Maar als lid der Vereeniging wensch ik twee opmerkingen te maken die mij van het hart moeten, en ik doe dat schriftelijk, opdat het alzo kan worden opgenomen in het volgend jaarverslag.

Want de beschuldigingen tegen mij ingebracht betreffen toch ook mijn karakter; de *trouw* aan mijn vroeger beleden beginselen.

Het is op gezamenlijk aandringen van allen die enige betrekking bij onze V. U. bekleeden geweest, dat ik in 1884 mijn ambtelijke loopbaan verlaten heb, om mij geheel te kunnen wijden aan het volk dat onze V. U. heeft helpen oprichten en in stand houdt, waartoe ik ook zelf in 1880 heb meegewerkt.

Mijne staatkundige beginselen waren toen ten volle bekend. Behalve in «Gezag en Vrijheid» had ik ze in kleinere geschriften zoowel als in de Tweede Kamer meermalen uiteengezet.

Na mijne benoeming tot Hoogleraar, belast met het onderwijs in Staatsrecht, heb ik, vooral bij de behandeling van de Grondwetshiering, zoo onduidelijk mogelijk op bijna elk punt opnieuw mijne gevoelens openlijk uitgesproken en verdedigd.

Daarbij is nimmer verzet gekomen; veeleer ben ik allereerst door Dr. Kuypers uitbundig gevezen.

Tot Minister van Binnenlandsche zaken benoemd bood ik mijn ontslag aan. Mij werd verzocht dit te veranderen in een verzoek om op non-activiteit te worden geplaatst, aan welk vereend verzoek ik voldaan heb.

Na mijne aftreding stelde ik mij wederom beschikbaar, en werd ik terstond opnieuw aangesteld, wederom onder vereende bewoordingen. Het is mij bekend, dat Dr. Kuypers die weder-aanstelling zeer goedkeurd.

Destijds wist men dus wie ik was, en welke mijne beginselen waren.

Ook na dien tijd is geen enkele aanmerking op mijn onderwijs gemaakt, of is de zuiverheid mijner beginselen betwijfeld. Het tegendeel is het geval, gelijk menig artikel door Dr. Kuypers geschreven bewijzen kan. Wat nu voor het eerst uit de artikelen door mij in «De Heraut» geschreven door de beschuldigers is afgeleid *werp ik verre van mij*.

Maar in 1891 is door een revolutionair Kabinet een Kienwet ingediend, welke zeer stellig niet staat op antirevolutionaire bodem.

Om redenen van politieke aard heeft Dr. Kuypers de ondersteuning van die wet aanbevolen, en daaruit zijn van lieverlede, evenals over enige kwesties van partijleiding, oneenigheden ontstaan. Men heeft mij toen willen beletten mij daarvoor uit te spreken, omdat Dr. Kuypers en ik, beiden aan dezelfde Universiteit werkzaam, niet openlijk tegen elkander konden optreden.

Ik ben destijds bereid geweest om mij van het terrein der politiek terug te trekken, mits Dr. Kuypers hetzelfde deed, vermits wij als Hoogleraren gelijke rechten hebben. Zoolang dat niet geschiedde handhaafde ik mijn recht als vrij burger.

Het is deswegens, dat men mij in mijne qualiteit van Hoogleraar vervolgde; dat men mijn onderwijs in verdenking brengt; dat men beweert dat ik in strijd handel met art. 2 onzer statuten.

Het zij zoo: over het onrecht daardoor mij aangedaan spreek ik niet; wat de Heere mij in Zijne Genade zal opleggen, hoop ik zonder bitterheid te lijden en te verdragen; maar ik wensch hier te constateeren, dat eerst allerlei bezwaren tegen mijn onderwijs bijeengebracht zijn, nadat het gebieken was, dat ik mij met zekere politieke gedragingen, welke met mijn onderwijs niets te maken heeft, niet vereenigen kon.

Mijne tweede opmerking is deze:

Aan de Curatoren is opgedragen voor de naleving van art. 2 d'r Statuten, voor zoover het onderwijs der Hoogleraren aangaat, zorg te dragen.

Naar aanleiding van zekeren aanval van den Heer Sikkel in den «Z. Holl. Kerkbode» van 2 Februari, — welke schrijver o. a. beweerd heeft, dat het op mijn weg lag een encyclopedie te schrijven, blijkbaar niet wetende dat mij een geheel ander vak van wetenschap is opgedragen — alsmede van allerlei andere verduidelijkingen tegen mij ingebracht, heb ik aan den Senaat — waarvan de Curatoren deel uitmaken — in de Vergadering van 15 Febr. j. l., beledigd om te spreken over de beste wijze om de naleving van art. 2 te verzekeren, de volgende verklaring afgelegd:

«De ondergeteekende erkent natuurlijk het recht en de verplichting van het Curatorium om onderzoek te doen naar de richting waarin het hem opgedragen onderwijs wordt gegeven, en wensch zijnerzijds dat onderzoek zooveel mogelijk te vergemakkelijken. Dienvolgens veroorlooft hij zich H. H. Curatoren te verwijzen: »te naar zijne geschriften, die hij, na zijne aanvaarding van het professoraat, onder zijn naam heeft uitgegeven; »te naar zijne dictaten. Hij is n. l. bereid op elk punt waaromtrent eenige twijfel mocht bestaan, den H. H. Curatoren voorlezing te doen van hetgeen daaromtrent in die dictaten voorkomt, en dit zooveel nodig mondeling toe te sluiten; »te naar hetgeen hij anoniem heeft geschreven; voor zoover dit betrekking heeft op de beginselen van de vakken waarin hij onderwijs geeft. »Hij is dienavolgens bereid aan te wijzen wat door hem anoniem geschreven is. Om der gelijkelijkheid wil verzoekt hij nogmaals dat, zoo dagbladartikelen mede in het onderzoek worden betrokken, hetzelfde moge geschieden ten aanzien van die artikelen, welke zijn ambtgenoot Dr. Kuypers in de dagbladen heeft gepubliceerd, voor zoover die dezelfde onderwerpen raken. »Bij deze bereidverklaring neemt hij voorts de vrijheid uitdrukkelijk te verwijzen naar de voorwaarde onder welke hij zijne benoeming tot hoogleraar heeft aangenomen; welke voorwaarden betrekking hebben zoowel op den omvang van zijn onderwijs als op de gebondenheid aan en de beteekenis van art. 2 der Statuten. »Hoewel ondergeteekende steeds tot mondelinge toelichting bereid is, meent hij toch dat aan mondelinge bespreking schriftelijke voorbereiding vooraf dient te gaan, opdat duidelijk

«blijke», «richting», «de on», «brenge»

Ook aanmerk gemaakt geacht te make Is dit nu nog nie van Ant. passing, nog niet hoogler, met zijn te versch. Indus onderzo dan kat anders trouw. Nu o. i. lijn kan anders, zoek w. Meer.

Op d. Ala me zelf, o. wijze z. zelf van houding dit allei zonder. Maar voorko naar he niet zo gekome. Dit p. toestaan regel n. Daan dien de Slech veroorl. Art. der ver van he. Dit i. waarbi om Eac. De z. noemd. Wam. recht t. punt 7. die do den ter. Sloop. zoo z. altoos i. worden hun v.

Daar. lijke reij staan n. tuten, (18. 3. Art. 5. moet r. lijke zoo wel op. Deze sprake, niet in. heeren numme. Wat ook o. maar w. moeten in conf. Onze tegenoo. Het. ten des gaan.

Het. van en. waarto gekome.